

Дьокуускай * 2022

УДК 821.512.157
ББК 84(2=634.1)-5я43
И40

Иэйии коммерческойа суох литературнай түмсүү
Салайааччы Афанасьев Илья Ильич - Алмаас

И40 Ийэбит күн тэнэ киһибит / Иэйии коммерческойа суох
литературнай түмсүү; хомуйан онордулар Т.М.Петрова - Мойуу
Кыһа, С.С. Федорова – Саргылана Сайын, Дьокуускай : Офсет,
2022. - 60 с.

Агентство СІР НБР Саха

Кинигэбэ Саха Республикатыгар Ийэ сылыгар анаан
литературнай түмсүүлэр хоһоонньуттарын ийэбэ анаммыт
хоһоонноро киридилэр. Ийэбэ истин таптал, иһирэх махтал,
иэйиилэх сылаас тыын тылларын бу кинигэбэ аабыаххыт.
Кинигэ аабааччы киэн аранатыгар ананар.

УДК 821.512.157
ББК 84(2=634.1)-5я43

Петрова Т.М., Федорова С.С. составление, 2022

*Ийэ баар бу сиргэ аан дойду аанньала
Ананнын киниэхэ барыбыт махтала.*

Степан Васильев

Кирири тыл

Саха Республикатын маннайгы Президенэ Михаил Ефимович Николаев 1993 сыллаахха Ийэ күнүн олохтообута. Саха сирин салайар таһымыгар Ийэбэ улахан суолтаны биэри и бу кэмнэртэн саҕаламмыта. Ийэ - киһи, үлэһит быһыытынан сайдытыгар, кини доруобуйатыгар болҕомто туһайыллыбыта. Бу үтүө холобуру ылынан, Арасыйа үрдүнэн Ийэ күнүн бэлиэтиир буоллубут. Быылгы сылга Саха республикатыгар Ийэ сыла ананна. Ийэни ытыктыыр, араначчылыыр аналлаах үгүс тэрээһиннэр буоллулар. Бырагырааммалар үлэлээтилэр.

Суруйар - айар эйгэбэ Ийэ уобараһа хаһан да уҕараабатаҕа. Ийэ барахсан хайа да кэмнэ саамай күндү киһи. Киниттэн сылаас тыын, истин иэйи саҕаланар. Кини сылаас ытыһыттан күүс ылынан, олох киэн дуолугар көччүйэ көтөбүт. Таптыы, сэргии, хайҕыы үөрэнэбит. Маны саха сирин суруйааччыларын айымньылара туоһулууллар. А.И. Софронов – Алампа «Күн ийэм» хоһоонугар, аҕыйах күн ийэ тапталын билбит оҕо, ийэтин суохтуур санаата тыл өнүн оонньоотон, олус да ылыннарыылаахтык бэриллитин ааҕабыт. Уонна оччотообу олох биир хартыынатын ойуулаан харахпытыгар көрөбүт:

...Туһааннаах хотунум,

Туохтан хоргутан

Ханна халбарыйдын?

Күүттүм, күүттүм - көстүбэттин,

Күндү күлүккүн көрдөрбөтүн! ... (“Күн ийэм”)

Абаҕыныскай Ийэ барахсан диэн хоһоонун аахпатах, истибэтэх киһи суох. Ол курдук чэпчэкитик оҕо-дьон өйүгэр санаатыгар хаалар тыллаах хоһоону уһууаннар библиотечкаларыгар тиһэн, сылтан сыл оҕолору аахтараллар. Маннык үчүгэйкээн хоһоонтон оҕо ийэтигэр тапталын, махталын тириэрдэ уһууллар.

*Этинг эрэ,
Оҕолоор,
Эһигини биһиктээн,
Киммит
Манньык оҕолоон
Киһи гынар
Бүөбэйдээн?*

— Күндү ийэ барахсан! (“Ийэ барахсан”)

Амма Аччыгыйа «Ийэ» хоһоонугар ийэтин ойуулааһына барыбытын да уйадытар. Иһирэх тыл нөнүө ынах сүөһү көрөр сүрүн дьарыктаах, татым танастаах саха дьахтарын оҕотугар истин таптала ойууланар. Мантан сизттэрэн саха олобун- дьаһабын, кини обществоҕа оруолун көрүүххэ эмиэ сөп.

*...Тымныыттан күрэтэн,
Тырыттыбыт ырбаахынан үллүйэрэ,
Итииттэн саһыаран,
Илбирийбит былаатынан бүрүйэрэ... («Ийэ»)*

Тыл улуу маастара Сэмэн Данилов “Сахам саната” хоһоонугар олус да бэргэнник эппит:

*Эппэр ийэм үтүн кытта
Инҕит эбит быһыыта
Кустук өгнөөх
Кымыс сыттаах
Сахам мандар саната (“Сахам саната”)*

Өнү - дьүһүнү көрүү, сыттаан билии, амтаһыйыы, бигээһин, иһиллээһин- билгэ органнарын үлэтин хааччыйыы- ийэ эрэ нөнүө оҕо оҕо бэриллээһин поэт тыл туһунан хоһоонугар дьэрэкээннээн киллэрбитэ олус да кэрэ! Саха кустуга, саха кымыһа, ыһыах ыраас халлаана, аһа-үөлэ, дьоно- сэргэтэ, үөрүү өрөгөйө барыта иһиллэн- көстөн аһарга дылылар. Омук культурата ийэттэн бэриллэр дирин өйдөбүлүн поэт биир тыһынын этэн чабылыннарбытын сөҕөбүтүн эрэ!

“Иэйии” республикатааҕы литературнай түмсүү коммерческайа суох тэрилтэтэ Ийэ сылын чэрчитинэн бу үлэбэ тус кылаатын киллэрэр. Ийэ туһунан хоһоон чөлөнджэ, “Ийэбит- күн тэнэ киһибит” диэн хоһоон

аабыытын күрүбэ ытытылыннылар. Күрэххэ 12 улуустан 63 сайаапка киирэн, үгүс киһи кытынна. КЫЛААН ЧЫПЧААЛ аатын ыллылар:

- 1) *Слепцова Аделина, 4 саастаах Уус Алдан улууһа, Бэйдингэ нэх, 6№дээх “Чэчир” уьуйаан иитиллээччитэ*
- 2) *Ноговицына Амелия, 6 саастаах, Дьокуускай куораттаабыы Искорка уһуйаан,*
- 3) *Алексеев Алгыстаан, Дьокуускай куорат 12№дээх орто оскуолатын, 3 б кылаабын үөрэнээччитэ,*
- 4) *Иванова Кэскилээнэ Александровна, Таатта , Тыараһа*

Хоһоону ааһар-сэргиир дьон элбэбэ киһини үөрдэр. Ордук Таатта, Үөһээ Бүлүү, Мэнэ Хангалас улуустарыттан кыттааччы үгүс. Оҕо дьон хоһоону этэ тыына ааһаллара олус сэргэх. Оттон Таатта улууһа хоһоон аабыытыгар өрүү бастын көрдөрүүлээх. Бу сырыыга Тааттаттан Кылаан чыпчаал аатын, биһиги тэрээһиннэрбитигэр мэлдьи кыттар, оҕолору хоһоон аабыытыгар уһуйар, Кэскилээнэ Иванова ылла. Кэлэр да өттүгэр манньк тэрээһиннэринэн атын улуустар түмсүүлэрин хоһоон аабыытын хамсааһыныгар кытыннарар былааммыт үгүс. Ону таһынан күрэхпит аатынан ааттаммыт хоһоон хомуурунньуга бэлэмнэнилиннэ. “Ийэбит- күн тэнэ киһибит” кинигэбэ саха сириин суруйааччыларын сойууһун чилиэннэрэ, хоһоонно холонооччулар, хоһоон эйгэтигэр чугас дьон саамай күндү киһибит туһунан саха тылын эгэлгэтин туһанан суруйбут хоһуйуулар киирдилэр. Ылдьаа Хоточчу, Сэгэлдьийэ Чээлэй нарын намчы тылларын, Хоһуунай Гамзатовтан тылбааһын, Мойуу Кыһын тэннэбиллэрин, Сыралы оҕолорго аналлаах хоһооннорун, соһуччу тэннэһиннэри, эриэккэс холобурдары аабыаххыт. Аныгы кэмнэ Ийэ туһунан хоһоонно хайдахтарый, тугу кэпсииллэрий диэн ыйытыыга литературнай түмсүүлэр кыттыылаахтарын хоһооннорун холобурдаан уунабыт.

Онон күндү ааһааччы, «Иэйии» коммерческайа суох литературнай түмсүү көбүлээһининэн тахсыбыт төрдүс кинигэбитин билсэргэр, туһанаргар ынырабыт.

Саргылана Федорова- Саргылана Сайын, “Иэйии” коммерческайа суох литературнай түмсүү салайааччытын солбууааччыта.

Саргылана Сайын – Саргылана Федорова
Покровской куорат, Ханалас улууһа

Таптыахха Ийэни -Сир Ийэ киһитин!

*Үтүөкэн сарсыарда илдьитэ буоланнар,
Сардаңа уоттара дыримнии оонньуулар
Түннүкпүн өңөйөн мичэээрэн ылаллар
Мин ийэм мөссүөнүн санатар курдуктар.*

*Сытабын ачаалы арылы сыламар
Ылабын бытархай кыымнарын ытыспар
Санаабар мин ийэм орҕуудук сангарар
Санныбын таптайан турууй диэн ыңгырар.*

*Ийэбин көрбүттүү мин ойон турабын
Ийэбэр атаахтыы аан диэки хаамабын
Үөрэбин бу күнгэ, бу тыыннаах эйгэбэ
Күлүмнүүр чачархай күн ийэм күлүмэр.*

*Бу маннык сылааһы күн ийэ бэлэхтиир
Бу маннык кэрэни ийэбит иитиэхтиир
Таптыахха бу күнү- айыллар саңаны
Таптыахха Ийэни -Сир Ийэ киһитин!*

**Петрова Татьяна Михайловна – Мойуу Кыыһа
Покровской куорат, Ханалас улууһа**

Баар ээ...

*Ийээ, эн олох кырдьыбаккын,
Санаабар сылтан сыл сымныыгын,
Сылаастык ил гынар эркинтэн,
Хаартыскаҕа инпит мичээринг.*

*Кыайыылаах - хотуулаах күннэрбэр
Хайбаан, киэн тутта көрөбүн,
Хомойон хоргуупут түүннэрбэр
Курустук санныйар харабын.*

*Ийээ, эн олох кырдьыбаккын
Үйэлээх таптал сөхпөт кыыма,
Кууһан ылар илинҥ сылааһа
Баар ээ бу, хамсаабат күлүккэр.*

*Ийээ, эн олох кырдьыбаккын..
Миигиттэн билигин эдэргин...*

**Ийэм сылаас
ытыһа**

*Ийэм сылаас ытыһа
Мэлдьи ынах ырыттан
Баммыт үүт сыттааҕа,
Онтон күнү буларым,
Олох дьолун туойарым.*

*Ийэм сылаас ытыһа
Ынах саабын күрдьэртэн
Хотон дьаара сыттааҕа,
Онтон күөх от буларым
Күлүм-чабыл үөрэрим.*

*Ийэм сылаас ытыһа
Мэлдьи күүстээх үлэттэн
Ааспат халын чэрдээбэ,
Онтон тирэх ыларым
Хангыл санаам көнгүлэ..*

*Ийэм ытык ытыһыттан
Ыллык үктээн тэйбитим.
Ийэм ытыһын сыта,
Сүппэт эбит сүрэхтэн,
Сүппэт эбит ...*

**Андреев Егор Ксенофонович – Хоһунай
Сатабай, Амма улууһа**

Күн ийэбэ

*Сааскы күн күөрэйэ көтөнгүн
Ийэли сылаастык кууһан ылабын,
Сырдык хаар уйадыһа уулунна
Истинг иэйишлин кыттыһа ылласта.*

*Күннээх буоламмыт сааһы билэбит
Ийэлээх буоламмыт олохтон үөрэбит,
Көмүскэс күөһүннэрин күннэтэ көрсөбүт
Истинник махтана ырыаба ыллыбыт.*

*Сааскы күнтэн күннэтэ тыллыахпыт
Күүстээх тапталтан уйгуну булуохпунт,
Сибэкки симэхтээх сайыны кууһуохпунт
Күөрэй күннэри уруйдуу туруохпунт.*

*Күндү ийэни күһгэ холуубун
Сааскы халлаанга кинини булабын,
Кэскили түстүүр кэрэни билэбин,
Ийэбэ махталы киниэхэ аныбын.*

Расул Гамзатов.

Мама

*По-русски «мама», по-грузински «нана»,
А по-аварски — ласково «баба».
Из тысяч слов земли и океана
У этого — особая судьба.*

*Став первым словом в год наш колыбельный,
Оно порой входило в дымный круг
И на устах солдата в час смертельный
Последним звоном становилось вдруг.*

*На это слово не ложатся тени,
И в тишине, наверно, потому
Слова другие, преклонив колени,
Желают исповедаться ему.*

*Родник, услугу оказав кувшину,
Лепечет это слово оттого,
Что вспоминает горную вершину —
Она прослыла матерью его.*

*И молния прорежет тучу снова,
И я услышу, за дождем следя,
Как, впитываясь в землю, это слово
Вызывают капельки дождя.*

*Тайком вздохну, о чем-нибудь горюя,
И, скрыв слезу при ясном свете дня:
«Не беспокойся, — маме говорю я, —
Все хорошо, родная. у меня».*

*Тревожится за сына постоянно,
Святой любви великая раба.
По-русски «мама», по-грузински «нана»
И по-аварски — ласково «баба».*

Ийэ

*Нууччалыы этиллэр “мама”, грузинныы “нана”,
Авар тылыгар - истинник “баба”,
Тыһынчанан тыллартан нарын тыл
Сирдээби олобор - дьылбата дьэ ураты.*

*Биһиктээх кэмгэ этиллибит бастагы тыл,
Кини ардыгар билэрэ хара буруону.
Буойун охтор кыл түгэнигэр ахтылла,
Этиллэрэ тийэх төгүл эмискэ энсиллэ.*

*Бу тылга күлүк күөнэ кыттыспат
Ол иһин киниэхэ, чуумпура хонкуйа,
Атын тыллар сөһүргэстии тураннар
Баҕараллар ис санааларын кэпсиэхтэрин.*

*Сыккыс уу, аһыыр иһиккэ кутулла
Сипсийэр курдук бу тылга махтана,
Санаан ыллаба хаардаах хайа чыпчаалын -
Таптыыр ийэтигэр холоон этэн эрдэбэ.*

*Былыттары быһыта чабылган чабыллар
Ардабы иһилли, мин истэбин үөрүүнү.
Сир ийэбэ сииктиин ингэр бу тылы
Таммахтыын иһиллэр истинг иэйиини.*

*Ардыгар өрө тыына, кыралаан курутуйа,
Ыраас күнтэн харах уутун кистиин
“Айманыма ийэкээ,- мин этэбин ийэбэр -
Миехэ олохпор барыта этэнгэ”.*

*Уолун туһугар өрүү кыһаллар ийэкэм
Таптал ыраас кулута, олох аанньала.
Нууччалыы этиллэр “мама”, грузинныы “нана”
Уонна сахалыы - иһирэхтик иһиллэр “Ийэ”.*

Андросова Наталия Егоровна – Күбэйэ Танда, Уус Алдан улууһа

Харыстаа күн тэнгэ киһигин

*Харыстаа ийэккэн сүрэбин,
Умнума эйигин таптыырын,
Кыайыыгы кынат онгостон
Киэн туттан бүтүннүү сырдыырын.
Эн тускар үтүнү бабаран
Сага күнү үөрэ көрсөрүн,
Эн эрэ бу сиргэ бааргыттан
Толору дьоллонон олорорун.
Сыһа үктэнэр да кэмгэр
Ийэн эйигин кэтэхэр,
Үрдүк айыылартан эн тускар
Дьолу- соргуну көрдөһөр.
Эн ыалдьар, мөлтүүр чаастаргар
Ийэккэн сүрэбэ кыланар,
Эн киһи буоларын туһугар
Олобун да толук ууар.
Бу орто дойдуга төрөөнгүн
Ытык иэстээххин умнума,
Күн сири көрдөрбүт киһигин
Харыстаа күн тэнгэ ийэбин.*

Ийэ буолбут аналын

*Эйигин оҕон таптыыр буоллабына,
“ Ийэм”- диэн киэн тутта,
Астына ааттаатабына
Ол аата бу орто дойдуга
Олох олордум дэнэнгин
Дьоллоохтук сананыан буоллаба.
Оҕон үлэһит үтүөтэ буоллабына,
Дьон убаастабылын ыллабына,
Ийэ сири, төрөөбүт дойдутун
Күүскэ таптыыр буоллабына
Ол аата “ Ийэ”- диэн үрдүк ааты
Чиэстээхтик сүктүм дэниэбин.
Оҕон үөрэ- көтө олордобуна,
Төрөппүт буолан чэчирээн
турдабына,
Дьэ туттан, мас олордон
Аатын ааттаттабына,
Ол аата бу орто дойдуга
Кэлбит иэскин төлөөбүт,
Аналгын толорбут курдук
Аабыныан турдаба.*

Атласова Лариса Петровна – Алыптаах Өктөм, Хангалас улууһа

Ийэбэ махтал

*Ийэ диэн сүүс араас тылынан
Этиллэр биир тэнник, нарыннык,
Ураты дыктитик дыэрэйэн,
Иһиллэр кутулла намчытык.*

*Ийэттэн олохпут ситимэ,
Салбанар быстыбат ситишэнэн,
Сүрэххэ тыллыбыт тыллары
Аныабын күн тэнгэ киһиэхэ.*

*Өрүүтүн сырдыгы сыдыаайа,
Арыаллыыр сайаҕас санаата,
Тапталын күүһүнэн харыстыы,
Арчылыыр сахалыы алгыһа.*

*Бастакы кыайыыга кынаттаан,
Сымнаҕас илиштэ сиэттэбэ,
Кэлэр кэм кэскилин салайса,
Олох киэн аартыгар ыыттаба.*

*Улаатан тэйдэрбит даҕаны,
Күннэтэ кэтэхэр долгуйа,
Соботох сирдээҕи аанһалбыт,
Кырдьары, ыалдьары билимэ.*

*Хомоҕой хоһооммут тылынан
Туойуобун уруйдуу-айхаллыы,
Ылбаҕай ырыабыт матыыбар
Тиһиэбин үйэлээх махтаһы.*

*Хас биһирди бэйэбит нөрүйэн,
Туруобун иннигэр тобуктуу,
Төлөммөт иэспитин өйдөөммүт,
Кууһуобун сылаастык ийэни.*

Мин ийэм

*Мин ийэм тырымнас мичээрэ
Абылыыр, арчылыыр аналлаах,
Сымнаҕас илиштин сылааһа
Тапталы бэлэхтиир алыптаах.*

*Нап-намыын уоскутар куолаһа
Сахалыы сайаҕас алгыстаах,
Күн тэнгэ күлүмнэс бэйэтэ
Элбэххэ үөрэтэр үтүөлээх.*

*Эйэлээх иэримэ дыиэбитин
Дьолунан толорор сүрэхтээх,
Күндүттэн күндүбүт, ийэбит,
Уйаҕас-сайаҕас дууһалаах.*

**Бурцева Антонина Романовна – Далаха
Чаран, Уус-Алдан улууһа**

Ийэм суһуобун өрдүм

*Ийэм муос тараабын ыламмын
Суһуобун сүүрэммин тараатым,
Икки гына сыыйа тардаммын
Олох суолун сурааһыннаатым.
Ыллыгы санатар утахтар
Үгүс сүүмэҕи түһэрбиттэр,
Ыарахан кэми умуннаран
Убаан төннүбэттии сүппүттэр.
Кыл курдук кытаанах бэйэтэ
Көтөбө көмнөбүнүү сымнаабыт,
Алтан от төбөтүн саната
Буралдан күкээрэ сэксэйбит.
Сымнаҕас кыраһа хаардыы
Хара ас туртайа манхайбыт,
Саннын саба бүрүйэрдии
Былааты санатан тэнийбит.
Суһуох төбөтүн түмүктээммин
Түөһүгэр түһэрдим сэрэнэн,
Санаатым оҕо сааспар маннык
Ийэм өрөн өр кизэргэтэрин.*

25.10.2022

Баишева Марелла Афанасьевна – Сайдыына Майа, Нуораҕана, Мэнгэ Хангалас улууһа

Ийэбэр

*Олоххо үөрүү да үгүс, хомолто да элбэх...
Онтон Эн олох олороору
Бу Орто дойдуга кэлбитин,
Сирдээҕи ытык иэскин төлөөрү
Аналгын көрсөн ыал буолбутун.
Оҕо-уруу тэнитэн, дьол уйатын тутан,
Ырыа-тойук аргыстаах,
Үлэни арҕаһыттан ылан
Кыайа-хото үлэлээн
Бастыгнарга ааттанан
Үөрүүбүтүн үрдэппитин.
Ардыгар кутурҕан кууһарын
Тулуйарга тийиэбин...
Олох араас моһолун
Намчы көхсүгэр сүгэбин,
Күннээҕи түбүктэн сылайан
Үгүс-элбэх үөрүүнү
Үлүбээй аһарабын.
Күн күбэй ийэм барахсан, Эн
Астаабыт аһыг минньигэһин,
Иистэммит иһинг эриэккэһин,
Атын кимнэ да көрбөппүн,
Кимиэхэ да тэнгнээбэппин.
Ол эрэри, биридэ бэриллэр олоххо
Дьолу толору билбэккэ,
Ыарахан ыарыыга ыларан,
Оболорунг харахтара ситэ арылла илигинэ,*

Эрэллээх доборгун-эргин
Олох уустук суолугар соботох хаалларан,
Анараа дойдуга эрдэ аттаммытын
Олус да курус, ыарахан!
Ол да буоллар ийэбит барахсан
Сырдык мичээрэ, ис-киирбэх дьүһүнэ,
Түргэн-тарҕан туттуута,
Булугас-талыгас талаана,
Сынньалангы билбэтэх түбүктээх олобо -
Биһиги өйбүтүгэр-санаабытыгар
Куруутун тыыннаах буолуоҕа!

Ийэбэ

Ийэ баар – истинг изйиши,
Ийэ баар – иһирэх сыһыан,
Ийэ баар – бастын холобур,
Ийэ баар – дьол-үөрүү биһигэ.

Ийэбэ махталлаах буолуохха,
Ийэни харыстыы сылдыахха,
Ийэни хомотор буолумуох,
Ийэлиин алтыһа туруохха.

Ийэбин – Күн тэнгэ киһибин
Иитиэхтии сылдыабын сүрэхпэр,
Илгэлээх санаабын илгийэн
Илбистээх тылларбын аныыбын.

Ийэбэр эптэтэх изйишибин
Иһийэн олорон ыытабын,
Ибириир уоспунан сипсийэн
Испиттэн эймэнэ ахтабын.

**Бурцева Светлана Михайловна
– Суугунай Чараана,
Борофон, Уус-Алдан улууһа**

Ийэккэбит барахсан

*Манхайан эрээхтиир ийэм хара баттаҕа
Элбэх сылы аһаран итинник буоллаҕа,
Арай кырдьыы хаһыҥа хаарыйбатах
Сырдыктан сырдык үтүө майгытын.*

*Билигин даҕаны биһиги туспугар
Кыһана сылдыаахтыыр буоллаҕа,
Олох киэн аартыгар илииттэн сиэтэн
Барыбытын киллэртээн эрдэҕэ.*

*Үлэ, үөрэх күөстүү оргуйар үөһүгэр
Хас биірдиибитин алҕаан атаарыаҕа,
Киниэхэ төттөрү эргиллэн кэлэритин
Тулуурдаахтык кэтэһэн күүтүөҕэ.*

*Ийэккэбит барахсан хаалаахтыаҕа
Бары киниттэн арахсан барыахпыт,
Ол эрэри олохпун устатын тухары
Кини аатын долгуйа ааттыахпыт.*

1980 сыл

Ийэм сылаас харахтара

*Ийэм сылаас харахтара –
Таптал дириҥ чүөмпэлэрэ
Өрүүтүн имэрийэ көрөллөрө,
Кыра бэйэбин таптыыллара.*

*Ийэм сылаас харахтара –
Кыһамныы сырдык саҕахтара
Улаатар кэммэр үөрэтэллэрэ,
Соробор кытаатан кэлэллэрэ.*

*Ийэм сылаас харахтара –
Кэскил кэрэчээн кизгэллэрэ
Инникибин түстүү түбүгүрэллэрэ,
Олохпун оноро сүнсүгүрэллэрэ.*

*Ийэм сылаас харахтара –
Олобум арахсыспат аргыстара
Өрүүтүн үөһэттэн көрөллөр,
Сирдыт буола сырдыыллар.*

2020 сыл

Васильев Илья Афанасьевич – Ылдьаа Хоточчу Хоточчу, Хагалас улууһа

Иэйиибин тинэбин

*Күн сириҥ көрдөрбүт
Кэмнэммэт үтүөбүн,
Куруутун өйдүүбүн,
Күндүтүк саныыбын.*

*Саныыбын набыллык
Оҕо саас кэмнэрбин,
Сүүспүттэн сылаастык
Сык гына сыллыыргын.*

*Суохтуубун олуһун
Сааһыран олорон,
Сайаҕас санаабын,
Сааратар тылларгын.*

*Ийэккэм барахсан!
Иэйиибин тинэбин,
Ыраатар бэйэбин
Ыраахтан сайыһан.*

Ийэбэр

*Киэн халлаан анныгар, күөх сирэм үрдүгэр
Ийэбэ тэнгэниэх туох баарын билбэппин,
Күн сириҥ күөнүгэр көччүйэр үйэбэр
Ийэ диэн биир тылы иитиэхтээн кэллэбим.*

*Элэҥнээн аастаҕа сыл-хонук түргэнник,
Эминньэх эһээх саас хааллаҕа ыраахха,
Эн сылаас сыһыангыҥ ис куппар сыһыаран
Баччаҕа кэллэбим эйиэхэ махтана.*

*Саныыбын бу баардыы сымнаҕас илигин,
Санныбын таптайан утутар киэһэбин,
Чүмэчи үрүллэн, умулар түгэнин,
Чуумпуга бигэтэн утуйар кэрэтин.*

*Эргийбэт оҕо саас кэмнэрин санатан
Эн миигин кытары кэпсэтиий, ийэккэм!..
Сулустаах түүн үөһэ, чүмэчи уматан
Санныбар тайанан олорууй биэбэккэм...*

*Таптыабыҥ, Ийэни, куруутун махтанан!
Төрөппүт үтүөлээх күн тэнгэ бэйэтин,
Өйдүөбүн, өрүүтүн дууһаҕа хаалларан
Өрүүтүн төлөммөт ол ытык испитин.*

**Васильева Зинаида Иннокентьевна – Сыралы
Кутана, Сунтаар улууһа**

ИЙЭБЭР

(Оҕолорго аналлаах)

*Ийэм сырдык мичээрэ,
Набыл, холку сангата
Оччугуйкаан сүрэхпин
Үөрдэр эбээт куруутун.*

*Мэлдьи ийэм аттыгар,
Кини сылаас хоонньугар
Сылаанныыйан сытаммын
Үөрэ-көтө нуктуубун.*

*Ийээ, куруук баар буолаар,
Балдьыбакка эн сылдьаар,
Саамай таптыыр киһибит
Күнгэ тэнгээх ийэбит.*

Ийэбит барахсан

(уһуйаан оҕолоругар аналлаах)

*Ким баарый бу сиргэ
Кэрэттэн кэрэбит,
Күндүттэн күндүбүт,
Күүтүүлээх киһибит?
Ийэбит, ийэбит барахсан!*

*Балдьыбыт оҕотун
Үтүөрдэ охсоору
Уһун түүн устата
Утуйбат кэмнэрдээх?
Ийэбит, ийэбит барахсан!*

*Сымнаҕас илиилээх,
Нап-намыын сангалаах,
Эйэбэс бэйэлээх
Күн тэнгэ киһибит
Ийэбит, ийэбит барахсан!*

Данилова Зоя Никандровна – Кэкардэ Дьокуускай куорат

Ийэм таптала

*Ийэм тапталаҥын сылааһа,
Дьэргэлдьитэ тэбэр күүһэ!
Илгийэн ылар салгына,
Дьырилэтэ кууһар күүрдэ!*

*Ийээ, билигин баар буолан,
Саһыарыый илиигин уунан.
Сылаа олохтон куотан
Сынньаныым аттыгар олон!*

*Санньыгар төбөбүн ууран,
Самныбыт кутум күүдьүйүө,
Санаам мунартан өһүллүө,
Силистээх суолбун тобулан!*

*Хас кэм кэрдиис ситиһиибэр,
Эйэбэс көрүүн одуулуур.
Эрдээх эрэл сирдээбитинг,
Эриэккэс дуолбун ойуулуур!*

*Дьыл хонук солбуллан аастар,
Алгыһын аргыстаһар.
Дойдум сытынан дьыргыйан,
Аһар тыаллыын арчылыыр!*

*Күн күбэй ийэм ырата,
Айыы ыллыгар кынаттыыр.
Кэтиир сулуһун кыһаллан,
Айаммар сирдиир ырыанан!*

*Амарах сүрэбинг кыыма,
Тыйыс тымныыга тырымныыр.
Аанньаллыы суһумун кыыһа,
Төрүт төлкөбүн тирэхтиир!*

*Ахтабын сыллар аасталлар,
Астыбат сүппэт тапталгын.
Албасын арыт ырытан,
Ааттыыбын махтал тылларбар!*

30.08.2022

Ийэм сыта

*Сылаас тыалтан сыт охсулунна,
Салгынныын ийэбин санатта.
Симпит харахпар ойууланна,
Сибэккилээх мабан былаата!*

*Уһун хара суһуобун өрөн,
Уурара чөкө өрө анһан.
Умнубаппын таптыы көрөрбүн,
Уоскуйабын билигин ахтан!*

*Сыстарым таалалы куустаран,
Сигэнэн илиштин мускуйан.
Сөбүлээн тарбабын аабарым,
Сыта минньигэһин астынан!*

*Сытарым ардыгар хоонһугар,
Сипсигэн ыларбыт холкутук.
Сылайбыт ийэбин харыстаан,
Сандалы тардарым хоһууннук!*

*Умнуллар оҕо саас күннэрбит,
Улаатан түбүккэ күрэнэн.
Биризэмэ эн тускар булбакка,
Бүтэһик сылааскын туппакка!*

*Биир хонук иннинэ олорон,
Бүөмнээммит аспытын тэлгэтэн,
Баҕабыт туолуобун кэпсэтэн,
Барыаххын таайбакка хоммуппун!*

*Сүрэхпэр хаалбыта хомолтом,
Соботох чункуйан күүппүккүн.
Саптатах түннүккэр күлүгүн,
Соробор чуумпуга хонкуйар!
Бырастыы!*

24.09.2020с

**Евсеева Каджана Николаевна – Чэлгийэ
Түбэй, Сунтаар улууһа**

Биһик ырыата

*Аан Ийэ дойдуга ананан,
Айыылар алгыстарынан кэлэн,
Айылба бэлэбэ буолан,
Анаарыллан, арчыланан төрөөн.*

*Күүтүүлээх оҕо бэбээрэн,
Кэлэр ийэбэ ананан.
Биһик ырыатын ыллаан,
Нарын куолаһын бэлэхтээн.*

*Инники олобун албаан,
Кэскиллээби бабаран,
Үтүөнү эрэ түстээн,
Кэрэ куолаһа эйээрэн.*

*Этэр ийэлиги тапталын,
Чуопчаарар куолаһын истэрин,
Оҕо буолбут үөрүүтүн,
Олобун дьолунан толорорун.*

*Ийэ биһигин ырыатын
Улааппылыт бары истэммит.
Кырачаан оҕоҕо тапталын
Билбиппит бары киниттэн.*

*Таптаан ыллыыр куолаһын
Билигин да истэбин.
Оболорбор кини курдук
Ыллыырым биһик ырыатын.*

Ахтабын ийэбин

*Күн дьыл элэнгээн ааһар,
Сыыдамнык салгыы барар,
Олох инники салбанар,
Арай ийэм суох ыксабар.*

*Ыллыыра биһигин хамсаган
Кэпсиирэ арааһы анааран
Сүбэлиирэ кэскили алгыстаан,
Хас биһирдии оҕотун таптаан.*

*Хаһыат, сурунаал арааһын ааҕан,
Үгүһү билэрэ сэргээн.
Ыраабы өтө көрөн,
Үтүөнү оҕолоругар бабаран.*

*Өрүүтүн Ийэбин саныыбын.
Нарын кэрэ куолаһын.
Тула остуолга олонорон
Сэһэргэхэр истинг киэһэбитин.*

*Хас биһирдии оҕотугар, сизнигэр
Кини олоҕо салбанар.
Бука бары сүрэхпитигэр
Кини мөссүөнэ арыаллыыр.*

Егорова Валентина Егоровна – Дойдууна Тиит Арыы, Уус Алдан улууһа

Ийэм илиитин сылааһа

*Кыракый дьэ иһин
Алаады сытынан толорон,
Оҕо сааһым ахтылбана
Ийэм күөрчэхтээх алаадыта.*

*Ийэм илиитин сылааһа
Минньигэс астааба,
Дьоллоох оҕо саас
Ийэлиин аастаба.*

*Ийэбит үөрэтэн такайан
Үлэбэ кэрэбэ угуйан
Кыраттан үөрэргэ уһуйан
Баччаба кэллэхпит олоххо.*

*Холку хоодуот сыыдам
Мин ийэм барахсан,
Былыргы дьылларга
Түбүктээх олобу олорон аастаба.*

*Эдэркээн саастарбар,
Күнүм тэнгэ киһим ийэм
Олохтон туораан
Атаарбыттым ытаһа.*

*Ийэбэр тапталбын этиэхпин
Эйиһигин биэбэйдим көрүүхпүн,
Ытыһым сылааһын аныахпын
Сүүскүттэн сыллыахпын.*

*Ол онно тиийбэтэх эбиккин
Сааһыран олорон саныгыбын,
Ийэкэм тапталын
Дьэ иһин аанһалын.*

*Билигин оҕолорбор, сизннэрбэр
Кэпсиибин ийэбин
Амарах киһибин
Ийэм илиитин сылааһын.*

Ийэбин суохтуубун

*Күн сирин көрдөрбүт
Күн курдук киһибин,
Күн аайы суохтуубун
Күнгэ тэннини тутабын.
Ааспыт олох бэлиэтэ
Ийэм көрүгэр көстөрө,
Ыар кэм кырыымчык олоҕо
Санныгар сүгүллэ сырыттаҕа
Ийэм хотон сыттаҕа
Сүөһү көрөр буоллаҕа,
Оҕолорун иштээри
Үлэбэ умса түстэҕэ.
Аҕыс оҕо аһа, үөлэ
Ийэбит чэрдээх ытыһыгар,
Иликтин иһинэн аастаҕа
Утууар уутун умуннаҕа.
Ийээ, эн тыыннааххар
Сэрбэйэ улаатан
Көмөтө суох киһи буоллабым
Билигин харааста саныыбын.
Ийээ, - диэн ыңыран
Мааны остуолбар олордуохпун,
Иэдэскиттэн сыллаан
Тапталбын этиэхпин
Ийээ, эн суоххун
Олох сокуона кытаанах
Күндү киһибин ийэбин
Күрэттэҕэ, саһыардаҕа
Ийээ, суохтуубун саныыбын.*

Егорова Галина Ивановна – Эбэ Кыыһа
Покровской куорат, Ханалас улууһа

Мин Ийэм

*Мин Ийэм сымнаҕас илиитин сылааһа,
Төбөбүн аргыыйдык таарыйан ыллара,
Холкутук сангаран такайан этэрэ
Санаабар-сүрэхпэр сүппэттии сөҥмүттэр.*

*Мин Ийэм иһиттэн инэрбит иэйиитэ,
Бэрт мындыр өйүнэн салайан бизэрбитэ,
Олобум онкулун силистээн биэрдэбэ,
Дьон буолан тахсарга тирэхпит буоллаҕа.*

*Мин Ийэм сурукка тиспэтэх сүмэлээх сүбэтэ -
Күн-бүгүн соргулаах олохпун тутула,
Орто дойду алыптаах, айдааннаах кэмигэр
Күүс буолан көмүскүү, арчылыы сылдыһаҕа.*

Ыра санаа

*Дойдубар, түөлбэбэр арай мин тиийиэбим,
Дьэм аанын арыян иһирдье кириэбим,
Аан хоско утары мин ийэм олоруо,
“Ээ,оҕом кэллэ”-диэн үөрүүнэн көрсүөбү.*

*Мин кууһуом ийэбин, сүүһүттэн сыллаабым,
Таптыырбын,ахтарбын билиниэм киниэхэ.
Остуола толору,алаадьы астаабыт,
Сып-сылаас үүттээх чэй чааскыбар буруолуур.*

*Сайыҥны күн, дьиз иһэ сып-сырдык
Аттыгар олон мин истиэм чуумпуран
Холкутук, набыллык мин ийэм кэпсиэбү,
Олоҕор туох буолтун, санаатын үллэстиэ.*

*Ол кэннэ таһыттан мин аҕам кириэбү,
Оо, аҕам барахсан тутуурдаах кэлбит дии,
Эбэбит күөлүттэн илимнээн бултуйбут,
Собото бөдөнүн...үөрүүтэ үксээбит.*

*Харабым арахпат төрөппүт дьоммуттан,
Астына-дуоһуя олон кэпсэтиэм,
Ахтыбыт санаабын аһаран кэбиһиэм
Мин ийэм, мин аҕам - силиһим-мутугум.*

*Дойдубар, түөлбэбэр арай мин тиийиэбим,
Дьэм аанын арыян иһирдье кириэбим...
Ийэлээх аҕабын көрсөммүн дьоллоһуом,
Махталбын этиэбим мин күндү дьонноробор.*

**Жулева Александра Семеновна – Сүхума
Игидэй, Таатга улууһа**

Ийэ буоллум

*Олоххо дьылбабыт бэлэбин
Оҕо итии тыына биллэрин
Оһоҕос түгэбэр хамсыырын
Олус да долгуйа күүттүтүм.
Ол дыкти алыптаах түгэнгэ
Олобум дьолунан туолбута
Оҕобун ойуулаан көрөрбөр
Олуһун долгуйан ылбытым.
Оҕобун илиибэр көтөбөөт
Обукуй уостарын табайан
Оччугуй эмиийбэр сыһыаран
Олоххо ситимин сахпытым.
Оо, онно биллибит иэйиһини
Оһуордаан хонуйар кыаллыбат
Омуннаах бэбээрбит хаһыта
Олонго тойугун тиспитэ.*

Ийэм сибэккитэ

*Ийэбит таптыыр сибэккитэ
Дьыэбит кизргэлэ буолара
Кыракый отоно ымсыырдаан
Өлгөмнүк чэчирии үүнэрэ.
Эдьиийим буйарын үрдүнэн
Тылбынан мин салаан көрөрүм
Аһыта бэрдиттэн тыбыыран
Убайбын күллэрэн ыларым.
Кып-кыһыл отонноох ол маһы
Уһуннук көрдөөммүн дьэ буллум
Санаабар ийэбит сытынан
Дьыэм иһин дьолунан толордум.
Сибэкким, мин таптыыр сибэкким
Ийэбин санатан эн үүнүүй,
Оҕо саас үөрүүтүн үллэстэн
Сиэннэрбэр түгэтэн бэрсихпин.*

Иванова Галина Никитична – Айтыгына
Борофон, Уус-Алдан улууһа

Мин ийэбин

*Мин ийэбин
Мин өйдүүбүн,
Үйэлэргэ өлбөөдүйбэт,
Үрдүк ааттаахпын.
Мин ийэбин,
Мин тутабын,
Үрдүктэн ити ааты
Үйэм, олобум тухары.
Мин ийэбин,
Мин кичэн туттабын,
Ийэ буолбут дьолбунан,
Ийэ дэппит ааппынан.
Мин ийэбин,
Мин уратыбын,
Кэнчээри ыччаттаах,
Кэнэбэскилээх буоламмын.
Мин ийэбин,
Мин өксөйөөбүн*

*Сүүрүктээх өрүһү,
Сылайбакка эрдэммин.
Мин ийэбин,
Мин туруулаһабын,
Туруору хайаны дабайан,
Туоруубун олох мэхэйдэрин.
Мин ийэбин,
Мин ааттаһабын
Айбыт Айыы Тойонтон,
Алгыстаах олобу, кэскили.
Мин ийэбин,
Мин махтанабын,
Дьылжа хааммар, ыйаахпар
Миэхэ биэрбит дьолугар.
Мин ийэбин,
Мин тутабын
Үрдүктүк ити ааты
Үйэм, олобум тухары.*

Ийэлэр

*Ийэлэр элбэхтэр
Ийэлэр араастар,
Ол эрэн кинилэр
Аналлара биир эбээт -*

*Олох олоруу,
Дьэни бэрийиш,
Удьюору тэниши,
Дьолун билиш.*

*Ийэлэр элбэхтэр
Ийэлэр араастар,
Ол эрэн кинилэр
Ирээттэрэ биир эбээт -*

*Ийэ буолуу
Үөрүүтүн билиш,
Обону иштиш
Кини-хара гыны.*

*Ийэлэр элбэхтэр
Ийэлэр араастар,
Ол эрэн кинилэр
Санаалара биир эбээт -*

*Уйгулаах олох
Уйатын онгоруу,
Кэрэ олох
Кэскилин кэнэтиш.*

*Ийэлэр элбэхтэр
Ийэлэр араастар,
Ол эрэн кинилэр
Бабалара биир эбээт -*

*Ыраас халлаан
Иллээх олох
Этэнгэ олоруу
Дьолун билиш.*

Иванова Зинаида Семеновна
Улахан Аан, Хангалас улууһа

Ийэбэр

Ульяна Петровна Макароваҕа

*Уран тыл кэрэтин туттаммын,
Уобарас гынан суруйаммын,
Дьылҕабар махтанан тураммын
Ийэбэр аныыбын хоһооммун.*

*Махталлаах санааттан тылламмын,
Хоһоонньут дьоннорго холбоһоммун,
Ийэбин ахтаммын, суохтааммын,
Иэйишм киирдэ, ытыктааммын.*

*Ийэм кэрэ мичээриттэн
Илгийэрэ ичигэс салгын
Ийэм истинг, тылларыттан
Ийэ сир симэбэ тыллара. . .*

*Хатынгыр нарын мөссүүнэ
Хатыламмат кэрэлээбэ,
Алаадьылаах остуола
Аһа мэлдьи минньигэхэ.*

*Түүлбэр көрсөн үөрэбин
Тапталлаах күн күбэй ийэбин.
Аргыый үөһээ тыынабын
Ааспыт кэми санааммын...*

Ийэбин суохтаатым

*Ийэм кэрэ мөссүүнүн,
Истинник көрөр харабын,
Имэрийэр сылаас ытыһын
Олус күүскэ абынным.*

*Ийэм ырыа ыллыыра,
Частуускалаан чоргуйара,
Балалаайкаҕа оонньуура,
Биһигини үөрэтэрэ.*

*Ийэм барахсаны суохтаан,
Аргыый үөһээ тыынабын,
Ахтылдаммын таһааран
Аймаһыйан ылабын.*

*Ийэ баар олобу бэлэхтээччи,
Олохпун тупсарааччы,
Дьылҕабытын араҥаччылааччы,
Дьолбутун түстээччи!*

*Ийэм ыллыктаах санаата,
Олоххо тардыспыт күүһэ,
Ыраас киэн толкуйа
Ыҥгырар сырдыкка, үтүөбэ.*

Иванова Степанида Николаевна – Санаара Дьокуускай куорат

Ийэ сүбэтэ

*Ийэтэ такайбыт оҕото
Олоххо эрэллээх улаатар,
Сүрүбэр сылааһы ингэрэн,
Олоххо мистэттин булунар.*

*Төрөппүт ийэбит барахсан-
Аанньалга холоонноох киһибит,
Эппитэ эргиччи эрэллээх,
Алгыһа мэлдьитин туолуохтаах.*

*Ол онтон сизттэрэн оҕото
Олоххо сөп суолу талыаба,
Сыыһаттан табатын сиидэлээн,
Ийэттин сүбэттин саныаба.*

*Сааһыран истэбим аайытын
Саныыбын куруутун ийэбин,
Кини кэс тылын толорон,
Кэллим мин бүгүнгү олохпор.*

Ийэбэр

*Ийэкээм,эйигин кууһуохпун,
Сүбэбин-амабын ылыахпын,
Сэргэстэнэ хаамсыахпын,
Аттыбар билигин Эн суоххун.*

*Мин урут эдэркээн сылдьаммын
Өйдөөбөт эбиппин элбэҕи.
Сыыһабын-халтыбын ырыта,
Эргитэ саныыбын ол кэммин.*

*Оо,төһөнөн кэлиий дуу ол түгэн,
Барытын сангалыы барыахпын.
Санаабын мин ууран тураммын,
Ылыныах эбиппин сүбэбин.*

*Билигин дьэ кэлэн кэмсинэн,
Эргийбэт буоллаба ол кэммит,
Ийэбин махтана кууһуохпун
Аттыбар билигин Эн суоххун.*

Лугинов Борис Степанович – Борис Борогонский
Борофон, Уус-Алдан улууһа

Ийэбэр

*Ийэм аатыгар
Сүгүрүйүөм мин
Сүһүөхтээх бэйэм
Истинг бэйэбэр!*

*Ийэм мичээргэр
Сэгэтэн көрүөм
Сирдээби дьолбун
Истинг алгыскар!*

*Ийэм үөрүүгэр
Сыйа дьүһүйүөм
Сүһүөх кэпсээммэр
Истинг сэхэнгин!*

*Ийэм аатыгар
Ситэн дьаарыстыам
Сайаҕас тылбын
Истинг ырабын!*

*Ийэм тускунан
Сурукпар тиһиэм
Сүрэхтэн тахсар
Истинг кэрэбин!*

*Ийэм чуумпуран
Сонуммун аах,
Субу чочуйбут
Истинг хоһооммун!*

Санаабар – Эбээм!

*Санаа буолума - кутурбан аһыыта
Санаа аалыма чыпчылбан түгэнэ.
Санаа бараама - Эбээм сэниэтин
Санаа буулаама - Эбээм дьоллообу!*

*Саныыр санаа - бараммат баттыга
Саныыр, ахтар - дууһа ыарыыта
Санаа ситимэ - оспотох баастаах
Санаа кулута - Эбээм барахсан!*

*Санаан ылбатар саатар биир чаас
Санааба тутар аалар аһыытын,
Санаан аһарбаттар биир түгэнгэ
Санаа кууһуутун, мин Эбээм!*

*Санаа модун буолар күүһүнэн
Санаа түһүүтэ тахсыылаабынан
Санаа ытыллар үлүскэнигэр
Санаата көннүөрэр - мин Эбээм!*

*Санаа улуу айымньы кэриэтэ
Санаа балысхан сайдыы ситимэ
Санаа барыны баһыйар күүс
Санаам да тиийбэтэр, диир Эбээм!*

Михайлова Софья Семеновна Таастаах, Нам улууһа

Аптаах тыл - Ийэ

*Баара-суоҕа үс дорҕоонтон -
Олох сабаланар, салбанар диэтэххэ,
Ким да итэҕэйиэ суох этэ...
Ол аптаах тыл - Ийэ.
Киһи кулгааҕар имэрийэрдии,
Истинник да этиллэр,
Этигэн хомус дьүрүһүйэрини,
Кэрэтик да иһиллэр.
Ийэ диэн тыл сабаланар,
Оҕо бастаан эйээрэриттэн,
«И-йээ, и-йээ» - диэхтиирэ,
«Ийээ» диирдии иһиллэр.
Ол да иһин,
Үтүмэн үгүс үйэлэртэн,
Өбүгэлэрбит барахсаттар
сүрэхтэригэр,
Ийэ диэн истинг тылы
Ингэрэн сырыттаһтара эбээт!
Ону баара,*

*Олохпун тубустаҕа аатыран,
Онтукабытын ончу умнан,
Маанымсытан - тупсаран,
«Маама» диэннэ көспүппүт,
Кыбыстыылаах соҕус дуу?
Өбүгэбит үгэһин сөргүтэн,
Өтөхтөрүн өрө тардардыы,
Сахабыт тылын сайыннарыабын,
Саамыта тутан сааһылыабын!
Ол биэр холобурунан,
Ийэ диэн истинг тылы
Иккистээн тилиннэриэбин,
Өлбөт тыын биэриэбин,
Өспөт кыым сабыабын!
Оболорбутугар билиһиннэриэбин,
Сизиннэритигэр үөрэтиэбин!
Салгыы илдэ турдуннар...
Кэлэр көлүөнэҕэ тиэртиннэр!*

Тыгьл, үлэ бэтэрээнэ Баишева Мария Филипповнаға ананар...

Сүүрбэһис үйэ ийэтэ

Ыраата барар, наадата суох...
Хайа да диэки, хайыс...
Көрүүй... баар эбээт-
Сүүрбэһис үйэ ийэтэ,
Эн таскар, аттыгар,
Таһараа ыалгар...
Холобур, Маайа эмээхсин,
Үлэ, тыгьл бэтэрээнэ
Ийэтэ, ыарыһах буолан,
Оскуола боруогун тумнубута.
Дьэитээҕи ис-тас үлэни,
Үмүрүтэ тутара...
Дьылба-хаан ыйаабынан,
Доҕоро, Миитэрэй уоллуун,
Дьоллорун холбоон,
Дьолун ыал буолаллар...
Күн бүгүн курдук өйдүүрэ,
Эдэркээн кыысчаан, Таастаахха,
“Ытаабыт” алааска, холкуоска,
Фермаға үлэһи кэлбитин...
Самаан сайын ортото,
Окко кириши сүпсүлгэнэ...
Ойоро Маайа, ол онно,
Охсуулаах үлэҕэ оргуйан!
Бастын охсооччу аатыран,
Бар дьонун махталын ылара.
Күнгэ, балтараа ганы куһуйан,
Эр дьону, куоһарар буолара!

Сааһын, сир сылһыйыта,
Бурдук ыһыытын сағана,
Куонньук үлэтин толоро,
Хоһууннук кини барара.
Ылбычча, киһи кыайбат,
Ыарахан үлэҕэ сылдьара...
Эдэрди эрчимэ, киниэхэ,
Эрэйи биллэрбэт буолара.
Окко кириэххэ диэритин,
Атынан, сире тиэрэрэ...
Астаммыт, сирин аһыттан,
Алааһын дьонугар бэрсэрэ.
Көмүс күһүн кэлиштэ,
Көтөр-сүүрэр барыыта,
Маайа, “Дьуолума” алааска,
Малатыылкаға бурдук астыыра.
Сэри ыар сылларыгар,
Эр дьон ыарахан үлэтин,
Дьарамай санныгар сүксүһэн,
Сүпсүгүрбүтэ - сүүрбүтэ...
Мас кэрдиштэ, тизийиштэ-
Манан аҕай буолбатах,
От охсуута, таһыыта,
Олус ыарахан үлэ этэ!
Сут дьыл кэмигэр, сорунан,
Тыаға саалы тахсара,
Эрчимнээх санааны эгэрдэнэн,
Эмиэ бултуур буолара.

Төрөппүт абатын кытары,
Үс сыл, "Дьуолума" алааска,
Сылгыһытынан үлэлээн,
Үгүс да сыратын биеэбитэ...
Сайынын, көһө сылдыан,
Биригээдэнэн от оттоон,
Биһирэнэн, кинилэр,
Бириэмийэ сиһлэрэ...
"Андылаах" алааһын ферматын,
Сүүстэн тахса сүөһүтүн,
Иккиэ буолан, кинилэр,
Көрөр - истэр этилэр...
Көбөкөн сиригэр биһир кыһын,
Сылайары билбэккэ,
Сылгыһыттаан сылдыбыттарың,
Сылаастык санаан ааһара.
Ол кэннэ, аны, Маайа
Талба-мааны Таастаахха,
Алта сыл "Өлөнтүгэ",
Үрүң илгэни үрүлүтэр...
Кэргэнэ, суорума суолланан,
Эрэһи энгэринэн тэлэн,

Алта оботун, соботобун,
Атахтарыгар туруорбута.
Сэттэ сыл- Таастаахха,
Балыһаба-бастың санитарка,
Ол быыһыгар, хоробор муостааба,
Хотону толору буолара.
Холкуостары бөдөңсүтэн,
Хомуस्ताахха-бары көһүү...
Сопхуоска - хачыгаар үлэтэ,
Ньирэйгэ-хааһы өрүү.
Ол кэннэ, харайар сиргэ-
Бүппэт түбүк, үлэ -хамнас,
Иккис килиэп-хортуоппуй,
Ыраастааһына-наардааһына...
Кэлин, үлэттэн уурайан,
Бочуоттаах сынһалангар,
Оболорун, сиэннэрин,
Бүөбөйдиирэ, барыларын...
Ити курдук, номох буолан,
Сүүрбэһис үйэ ийэтэ-
Маайа олобо кэпсэнэр,
Кэлэр кэнчээри ыччатыгар.

Никифоров Егор Егорович – Басхаай Тылгыны, Бүлүү улууһа

Оболорум ийэлэрэ

*Эйигинэ суох бу сиргэ,
Тиэргэнгэ күөх чэчир анньан,
Хонууга сибэкки тыллан,
Күммүн уруйдуом этэ дуо?*

*Олобум мааны аргыһа,
Оболорум ийэлэрэ,
Сиэннэр күндү эбээлэрэ,
Сүрэхпит тутуах киһитэ.*

*Утуйар уугун умнангын,
Түбүгүрэ өрүү мөхсөбүн,
Барыбыт туһугар ыалдьар,
Тапталлаах мааны киһибит.*

*Күнгэ көрөр тангарабыт,
Күндү кэрэкэ киһибит,
Күлэ - үөрэ мичилийэн,
Куруук баар буолууй, Ийэбит.*

Туохха да тэннэммэт күндү

*Тоҕо ийэ кус сааһыттан,
Көтөн, кый баран хаалбатый?
Тоҕо дайан, тула сылдьан,
Кусчукка киирэн биэрэрий?*

*Тоҕо ийэ кыыл булчуттан,
Тыатыгар түһэн хаалбатый?
Утары кэлэн, кыыһыран,
Олобун толук биэрэрий?*

*Ийэ сүрэбин чопчута,
Төрөппүт оҕотугар,
Ииппит - көрбүт бизбэйигэр,
Үүтүн испит оҕотугар.*

*Ол иһин ийэ олобун,
Оҕо туһугар бизриэбэ,
Бу күн сиригэр баар ийэ,
Туохха да тэннэммэт күндү.*

Николаева Инна Николаевна

Майа, Мэнгэ Хангалас улууһа

Ийэбэр

*Ыалдьыттыы барыахпын өтөхпөр
Ыллыгым оспута ырааппыт,
Ийэбэр күүлэйдээн кэлиэхпин
Түннүгэ- үөлэхэ сааллыбыт.*

*Саныыбын өрүүтүн ийэбин
Мичээрбит мөссүөнүн ахтабын,
Имигэс илиитин бу баардыы
Илиибэр ыксары кууһабын.*

*Бу сиргэ ийэккэм аттыбар
Мэлдытин арчылыыр билэбин,
Моһоллоох суоллары туоратар,
Болоорхой ыллыкпын сырдатар.*

*Олохпор мин ийэм сүрэхпэр
Сүппэттии сылааһы угуттуур,
Ийэкээм иһирэх таптала,
Олобум суолугар арыаллыыр.*

*Ийэбэр мин аны тиийбэппин
Олбуорун арыян киирбэппин,
Сабыылаах барыта, хатыылаах
Ийэкээм букатын бардаҕа...*

*Чункуйан ийибибэр ыларан
Оболуу кистээммин ытыыбын,
Ийэбэр тыыннааҕар эппэтэх,
Тылларым ис куппун аймыыллар...*

Ийэбэ махтал

*Киһиэхэ күндүттэн күндүтэ
Ийэтэ тапталаах киһитэ,
Ийэбэ махталы аныахха
Эбэрдэ тылларын этиэххэ.*

*Ийэбит кыһаллар биһиэхэ
Таптала биллэрэр күннэтэ,
Арчылыыр, арыаллыыр аймана
Долгуйа кэтэхэр боруокка.*

*Олохпун устатын тухары
Ийэбит иһигэр сылдьабыт,
Сүрэбин сорбото буолабыт
Долунаан умайа кыһабыт.*

*Ийэбит дьиэтигэр өрүүтүн
Төннөммүт сылааһы уунуохха,
Сибэкки дьөрбөтүн бэлэхтээн
Ийэбэ үөрүүнү үксэтиэх.*

*Ийэни таптыахха истинник
Өрүүтүн кыһаллар буолуохха,
Иэйишлээх тылынан хоһуйан
Ийэбит мөссүөнүн сырдатых.*

Омукова Ирина Петровна – Күндүлүүнэ Бордонг, Сунтар улууһа

Күндү ийэбэр

*Күндү ийэм эн эрэ
Кэрэбин күннээх сиргэ
Соботох бу ааньылым
Сайаҕас мин эрэлим.*

*Эн үөрэрээр күнүм сырдаһар
Эн ытыыргар халлаан ытаһар.*

*Ыраах барар айаммар
Ымыы көтөр аттыбар
Эн харысхал алгыһың
Эргийэр көмүскэлиң.*

*Чэрдийбит илишлэриң
Чараас уйан сүрэбин
Оҕон туһагар түбүгүн
Ойор күнүгэр долгуйуунг.*

*Тангарам көмөтүнэн
Тапталынан бүөбөйдэн
Айманыма ытаама
Алып изиһиң тутуоҕа.*

Тыа дьахтара

*Тыа далбара, кэрэ нарына
Эрчимин, набылын көрүмэнг,
Ийэ мааныта, дьибэ ымыыта,
Эрдэлээн сүүрэлиир, тырыма.*

*Киэргэли иилинэн куоҕайбат,
Солкону тэлээрдэ наскыйбат,
Күннүүн тэнгэ, ойо хаамсара
Тыаллыын сэргэ сыыдам көтөрө.*

*Түбүктэн сааранан турбата,
Эр киһи үлэтин толорсор,
Ыарахан даҕаны чабыппат,
Тиһинэй курдук чөрөс эргийэр.*

*Тугу баҕар тутан сатыыра,
Тиэргэн иһин симэх оһуордаан
Тулатын сиздэрэй ойуулуур,
Толору уйгулаан быйангыыр.*

Попова Елизавета Михайловна
Чаран, Уус Алдан улууһа

Ийэм төрөөбүт алааһыгар

*Сааһыран баран, дьэ, көрдүм,
Ийэм төрөөбүт алааһын.
Долгуйа өр да өр кэрийдим,
Өбүгэм олоббут өтөбүн.*

*Бу манна харахпар көрөбүн,
Мин ийэм кырачаан сылдыарын
Ол көстөр куулаттан отонноон кишэрэин,
Күөх оттоох хонууга ньирэйин үүрэрин.*

*Сэрши ыар сылларын санныгар сүкпүтүн,
Тулаайах хаалбытын, үөрэхтэн маппытын.
Ол эрэн, олохтон салгыбат дьулуруун,
Сөбөбүн билигин эрэйгэ тулуруун.*

*Үлэни, үөрэби өрө тутарга,
Дьонго - сэргэбэ истинг сыһыанга,
Сизэрдээх - суобастаах буоларга
Үөрэбэ суох мин ийэм иштитэ.*

Ийэ дьоло

*Кыра оҕо күлүүтэ,
Аан бастакы хардыыта
Ийэ күүппүт үөрүүтэ.*

*Оҕо үрдүккэ талаһыыта,
Билии аанын аһыыта
Ийэбэ киэн туттуута.*

*Оҕото ангарын булуута,
Ийэ, аҕа буолуута
Ийэ олобун салгыыта.*

*Олох суолун сөпкө талан,
Дьохуннаахтык олоруута
Ийэ дьоллоох буолуута!*

Попова Елизавета Семеновна
– Баатгаах Кырата
Майа, Мэнгэ Хангалас улууһа

**Олуһун холобур
буолабын**

*Огдообо хаалбыт олоххун
Оболоргор анаабытын
Обуһун сыарбатын
Соботобун соспунун.*

*Иистэнэр массыынан
Тиһигин быспакка
Түүннэри тыаһыыра
Кулгаахпар хатаммыт.*

*От-мас булуута,
Обо иштиитэ, сүөһү көрүүтэ
Кыһалба кыһарыйара
Сууларыан саныыра.*

*Онтон-мантан көмө көрдөөн
Сүүрэ сылдыбатабын.
Кытаанах санаабынан
Сөһүргэстии түспэтэбин!*

*Оноһуубут биир эбит,
Оннук буоллаба дьылбабыт,
Огдообо хаалбыт озобор
Олуһун холобур буолабын!*

21.06.2016

**Омнуолаама,
сатамMAT!**

*Уһун киһи киирэн кэлбитэ
Уруок ааба олордохпутуна.
Уһуннук турбута
Уһугар ийэбэр эппитэ:*

*Олохпун бири оттуох
Олохпун холбуох.
Ону истээт ийэм барахсан
Олустук соһуйбута:*

*Огдообо да буолларбын,
Оболордоохпун умуннуон?
Олохторун огдолуппанын!
Омнуолаама, сатамMAT!*

11.05.2016

**Потапова Татьяна Иннокентьевна
– Татыйык Мыла
Дьокуускай куорат**

Харыстаан тыннааҕар

*Үөр, ийэн аттыгар баарыттан
Үөр итии чэйдээх көрсөрүттэн,
Ирэ-хоро сэлэхэр кэмнэртэн,
Иһирэх, минньигэс мичээртэн.*

*Өйдөө, өрүү маннык буолбатын,
Өлүүнү-сүтүүнү кыайбаккын,
Өйбүл буолуохха баарыгар,
Өтөрүн кэмсиммэт туһугар.*

*Үөр өссө оҕо дэтэргиттэн,
Өрүү күүтэр ийэн баарыттан,
Үлэбин, үөрэххин ыйытан,
Эн тускар кыһаллар кийиттэн.*

*Ханнык да ыар күнгэр өйүөбэ,
Харысхал илиитин уунуоҕа,
Ханыгы, ардабы үүрүүбэ,
Хайаан да аттыгар буолуоҕа.*

*Үөрүүлээх күннэргэр дьоллонуо,
Үөрүүгүн үрдэтэ үллэстиэ,
Астынан ис куттуун сырдыаҕа,
Аартыккын арчылаан алгыаҕа.*

*Ийэбит, ийэбит барахсан,
Иэйэхсит санаалаах аанньалбыт,
Тангара кэриэтэ биэбэйбит,
Тыыннаабын тухары харыстаан!*

06.08.2022

Ийэм чэйэ

*Абынным, ийэкээ, эн чэйгин,
Аҕыйах сангалаах бэйэбин...
Астынар этилэр дьон бары
Алыптаах ол үүттээх утабы.*

*Чэйдэртэн аһара атына-
Чиэппэрдээх билииккэ амтана,
Ураты минньигэс буолара,
Чөчөгөй эбиллэн тупсара.*

*Култаҕар чаанньыккар көөнньөрөн,
Кутарыҥ чохоолбун толорон,
Иһэрим ол чэйи налыһан,
Ис куттуун бүтүннүү сылыһан...*

*Сүрэбин сылааһын кытыаран,
Сөбүлүүр утахпын кутаргын,
Сэлэхэ-кэпсэтэ аһыырбын
Суохтуубун билигин, ахтабын.*

*Ип-итии, хоп-хойуу, ол үүттээх,
Иһирэх, минньигэс амтаннаах
Ийэкэм чэйиттэн ордуу,
Амсайа иликпин күндүнү.*

*Илгэлээх эн илиин сылааһа
Ичигэс тапталы уунара,
Эйэбэс харабын мичээрэ
Илбийэр итиитэ кэлэрэ.*

Абынным, ийэкээ, эн чэйгин...

06.02.2021

Прокопьева Вера Николаевна – Итэбэл Мукучу, Кэбээйи улууһа

Күндү ийэккээм

*Сырдык күннүү сандааран
Сыдыаайабын сылааһынан биһигини,
Көмүс сардангалыы мичээрээн
Толоробун дьолунан олобу.*

*Ыра санаабынан, кэрэ бэйэбинэн,
Күн тэнгэ, күндү ийэккээм.*

*Нарын-намчы илиилэргин
Имэрийэн ылларбын,
Үөрбүт-көппүт харахтаргын
Эйэбэстик көрдөрбүн.*

*Сүрэхтэргэ сабыллар сылаас сүүрээн,
Истинг изиһи, ийэбэ таптал.*

*Ийэ барахсан үүтэ инэрбит
Илбистээх, алыттаах тылынан,
Сир ийэ дьоно бүттүүн
Ийэ - диэн сангардахпыт.*

*Ыра санаабынан, кэрэ бэйэбинэн,
Күн тэнгэ, күндү ийэккээм.*

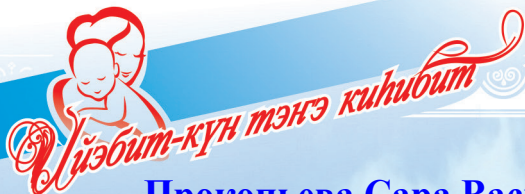
Махтал эһиэхэ, ийэлэр

*Ийэбит сүрэбэр
Бигэнэр биһикпит төрдө.
Ийэбит мичээригэр
Сардангалыы сабыллар
тапталбыт.*

*Ийэбит харахтарыгар
Умайар эрэл кыыма.
Ийэбит илиилэригэр
Илгийэр сылаас тыына.*

*Махтал эһиэхэ, ийэлэр
Күн сириҥ сырдыгар,
сылааһыгар!*

*Махтал эһиэхэ, ийэлэр
Алдьархайтан арангаччылыыр
аанньалларга!*

Прокопьева Сара Васильевна – Мичилиинэ Сунтаар, Сунтаар улууһа

Ийэбэ махтал

*Ахтабын ийэбин куруутун
Харанга чүмэчи уотугар,
Кинигэ ааһарын кэпсиирин
Аттыбар олорон сэмээрдик.*

*Бу сылаас илиштин тутаммын
Сүрэхпэр ингэрэ таптааммын,
Билигин саныыбын ол кэми
Ийэккэм нарын да тылларын.*

*Соботох ыарахан олобор
Саныыра буолуо дии эдэрин,
Ангаарын сүтэрбит кэмнэрин,
Бар баттык буолара буоллаба.*

*Оболор, бизс кэрэ кыргыттар
Көмөлөһө сатыырбыт киниэхэ,
От оттоон, мас мастаан, уу таһан
Бары көмөлөөн үлэлээн кэллэхпит.*

*Улаатан тус тусна олохтоох
Ылал буолар кэммитин көрбөтө,
Ыарахан олобу ааһаммыт
Дьон тэнгэ олохпут салһанар.*

Ийэккэм эйиэхэ махталбыт улахан!

Ийэм сылааһын суохтуубун

*Ийэбин мин олус суохтуубун
Үөрбүттүү мичээрбит харабын,
Оботун бүөбүйдээн утутар
Ис кутун барытын ингэрэн.*

*Намыыннык ыллыыра иһиллэр
Харахпар бу көстөр ийиһитэ,
Биһиккэ олордон нарыннык
Илиштин сылааһын бизэрээ.*

*Аттыбар бу турар курдуккун
Улааппыт обобун кууһангын,
Сүүһүттэн эн сыллаан ылабын
Олобун суолугар сирдиигин.*

*Ийэккэм махталбын эйиэхэ
Сааһыран бараммын этэбин,
Эн обон дьоллоохтук олорор
Сиэннэринг элбэхтэр билигин.*

*Олоххун ситэрэр оболор
Эйигин саныыллар, ахталлар,
Мин курдук бу эмиэ кинилэр
Махталы эйиэхэ аныыллар.*

20.10.2022с.

**Сергеева Наталья Егоровна – Аана Кыыһа
Чурапчы, Чурапчы улууһа**

Ийэккэм мөссүөнэ- сүрэхпэр

*Оо, арай аттыбар билигин
Эн баарын эбитэ буоллар дуу...
Төһөлөөх мин дууһам үөрүөбэй!
Төһөлөөх уоскулан булуобай!
Олохпор эрэллээх да этим,
Олохпор үөрүннээн да этим...
Көр-күлүү куруутун арыаллаан,
Күннүктээн күллэрэр буоларым...
Олохтон олуһун дуоһуйан,
Дьол диэни мин чахчы билэрим...
Куруутун инники күөннэргэ
Сылдьарбын ордорор буоларым...
Саҥаттан саҥаны көбүлээн,
Билбиппин барытын үллэстэн,
Сарсынҥы бу күммэр эрэллээх
Бар дьоммун аттыбар түмэрим.
Барыны барытын сатыырбыт,
Өрөгөй кыайыытын билэрбит
Олохтон дуоһуйа сырдааммыт,
Бар дьону көбүлүүр буоларбыт.
Ханнаный, ол кэрэ сылларым?
Эрчимим? Тэтимим? Дьулуурум?
Сыл-хонук аастабын аайытын
Тоҕо дьэ түөрэнниир мин санаам?...*

*Ийэккэм барахсан билигин
Аттыбар баар буола түстэргин,
Оҕобор түһэммин эрдийэн,
Күөрэччи мин көтүө эбиппин...*

Ийээ, эн ааккын ааттата...

*Күн күбэй Ийэлээх буоламмын,
Ийэбэ тапталы билбитим.
Уоллаах кыыс оҕолоох буоламмын,
Күн сириҥ күндүтүн көрбүтүм.*

*Мин ийэм сүмэлээх сүбэтэ
Олохпор элбэҕи биэрбитэ.
Эн сырдык эрэлгин толорон,
Олохпор элбэҕи ситистим.*

*Сиэннэргин көрсөҥгүн бүүбөйдөөн,
Үлэлиир кыаҕы эн мизэхэ биэрбитинг.
Сылаастан сылаас ас күннэтэ
Остуолбар тардыллан күүтэрэ.*

*Бэлэмгэ өрүүтүн таалалаан,
Кыһалҕа диэни мин билбэтим.
Эн үтүө сүбэбин истэммин,
Олохпор эрэллээх буоларым.*

*Сиэннэргин харыстаан бүүбөйдөөн,
Үөрэтэн үлэһит онгордум.
Эрэллим, тапталым - кинилэр,
Эн ааккын ааттата сылдыаллар.*

*Айаным аартыга арыллан,
Мин “Аана Кыһа” диэн ааттанан,
Бар дьоммор Эн Ааккын иккистээн тириэрэн,
Күн бүгүн дьоллоно сүүрбүн.*

*Махталым Эйиэхэ сөбүмэр,
Барыга бэлэмнээх шипиккэр!
Дьон-сэргэ Эйиҥин ахталлар,
Күн бүгүн махтана саныылар...*

Сивцева Елена Яковлевна – Елена -Талбаана
Бүлүү куорат, Бүлүү улууһа

ИЙЭБЭР

*Ийэкээм зэйэбэс мичээрэ
Истин санаата уоскутар,
Сүрэби сымнатар, нүөлүтэр
Санааны ыраастыыр, күүһүрдэр.*

*Ол ааспыт сыллары эргитэн
Санаатым ол кэми билигин,
Ийэбин баар курдук санааммын
Эйиэхэ мичээрбин тиэрдэбин.*

*Ахтабын, саныыбын өрүүтүн
Эйэбэс тылларгын ингэрэн,
Миэхэ эн күн - сирин көрдөрдүн
Махталым эйиэхэ улахан.*

*Ийэкээм сырата-түбүгэ
Олох киэн аартыгар киллэрдэ,
Ийээ дэтэр дьолтон үөрэммин
Ийэбэр махталым күүһүрэр.*

Ийэкээм барахсан..

*Хараҥа хоско мин киирэммин
Чуумпуга иһийэн олордум,
Киирэн кэлинг арай соһуччу
Тугу эрэ эттин, сипсийэн.*

*Соһуйан сүрэбим мөбүстэ
Утары ийэбин көрбүппэр,
Долгуйан саҥата суох турдум
Сүрэхпэр кууһаммын сыллаатым.*

*Эмискэ уһукта биэрэммин
Сүтэрэн кэбистим эйигин,
Харабым уулара саккырыыр
Быыстала суох арай таммалыыр.*

*Оо, ийэм, ийэкээм барахсан
Кэлэн барбыккын дии соһуччу,
Түүлбэр эн киирэнгин сылаастык
Мичээрдээн ааспыккын күндүтүк.*

09.06.2020.

Сидорова Розалия Ефимовна – Ымыгычаана
Сунтаар, Сунтаар улууһа

ИЙЭ

*Орто дойду олобор
Оҕо күүдү киһитэ,
Күн күбэй ийэтэ,
Тоҕус ый тухары
Нохтолоох тойон сүрүбэр
Үөрүү гынан биэбэйдээн
Күн сирин көрдөрөр.
Олорор олобун устата
Оҕотун биэбэйдиир аналлаах.
Харыстаан өрүү ийэбитин,
Арчылыыр аналлаах киһигитин.*

Ийэм барахсан

*Оҕо саасын санатан
Алаады сыта дыргыда,
Ону кытта сэргэ
Ойбут кэрэ кэмнэрбэр
Төһөнөн ыллым
Кыл түгэнэ,
Онно ийэм барахсан
Аһылык сытынан дыргыйан
Кууһан ылар буолара,
Минныгэстик иэдэспиттэн
Сыллаан ылан манньытара.
Уктан кэлбит кэһиитин,
Ахтыбыт санаабын аралдьытан
Минныгэс халаачык уунара.
Таптыыр харабынан одуулаан
Сэмээр мичээр аллара.
„Оҕом барахсан улаатан
Үлэһит үтүөтэ буолуоҕа,
Кырдьар сааспар маанылаан
Үөрдэ көтүтэ сылдыаҕа, дин
Алгыс курдук этэрэ.
Эппит тылларыттан астынан
Күлэн тиһиһэ кэчигириирэ.
Ийэм барахсан эппит тылын
Барытын толорон олордобум
Кини алгыс тылынан
Арчылана сырыттабым.*

Старостина Зоя Ильинична – Кичэкэ Суордаах, Үөһээ Дьяангы улууһа

* * *

*Ууга - суураллыбатах,
Тыалга - мумматах,
Ийэм сылаас иэйиитэ
Ол сүрэхпэр - илгийдэ.*

*Үйэлээх тапталым
Умсуутугар уйдаран,
Ийэ мөссүөнүн тутан,
Олохпун - сырдаттым.*

*Кэм-кэрдиис быыһынан
Сулустуу - сырдыыгын,
Ахтылбан санааба,
Куруутун чугаскын.*

*Сир - дойду кэрэтин
Эн - миэхэ биеэрбитинг,
Бараммат тапталгын,
Барытын ууммутун.*

*Таптыыбын ийэбин
Итиитик, нарыннык
Дууһабар киллэрэн,
Сылаастык тутабын.*

Ийэ тыына

*Ийэ-дьиз кэргэн тыына,
Айанныыты - көрсөр,
Аччыктаабыты - аһатар,
Сылайбыты - сынньатар.*

*Кини эрэ кыһалзабар,
Утуйар уутун умнар
Түүннэри кэлтэй күүтэр,
Кэлбэтэх дьэллик кэмгэр.*

*Ыра санаатын этинэр,
Кэрэ кэскилгэ - угутар
Хаарыаннаабы хомотума,
Кини кутун - уйгуурдума.*

*Ийэ - дьизэн салгына,
Эн кутун - уйата,
Харыстаа кинини,
Күн - күбэй ийэни.*

Сутакова Нина Семеновна – Айылджаана
Бэрдьигэстээх, Горнай улууһа

Ийэбэр долгуйа, уунабын

*Ийээ, ийээ диэн тыл олус да истингин,
Күн дьонун дьолдуур күүстээххин.
Ийэ диэн күндү да киһигин,
Күн тэнэ сыдьаайар уохтааххын.*

*Ийэ дьолун билбит үөрүүгүн, ийээ.. истиий,
Алаастыт хатынгара сипсийэллэр.
Биһикпэр бүөбүйдээн ыллаабыт ырыабын,
Күөрэгэй чыгачаах дьырылыы туойар.*

*Күндү ийэбэр мунгура суох махталбын,
Ийэ сирбит сылааһынан угуттаатын
Эйбэс эбээ минньигэс үөрүүтүн,
Салгын кутум имэрийэ куустун.*

*Элэҥнээн ааһаллар сыллар-хонуктар,
Анаабыт олобун дьохуннук устар.
Кыра кыыһың, кэнчээри ыччаттарын,
Кэскиллээх олоххун киэргэтэ симишлэр.*

*Ийээ, эн сырдык мөссүөнүң мин сүрэхпэр,
Ааньал тэнэ сырдыгынан сыдьаайар
Хаһан да көрбөтөх күндү киһибэр,
Тапталым иэйиитин долгуйа уунабын.*

**Уйбаныап Ньюкулай Ньюкулаайабыс
– Хоро Холлой
Хатас**

Ийэбэр

*Сахаттан сахалыы сахтан
Ийэ уунун саҕаттан
Саха дьахтара аатыран
Инникигэ түстүүр дьылбан.*

*Истин мааны сэбэрэн
Кэрэ ыраас мөссүүнүн
Сайдам Далбар Хотунгун
Ийэ аатын сүгэбин.*

*Ийэ сылаас илгэтин
Ингэринэр кэскилин
Сыллар устун үксээтин
Ииппит сыран дьоллоотун.*

*Сэргэстэнээр мин таспар
Сэмэй ийэм сүрэхпэр
Санаан өрүү ахтабын
Суохтаан өрө тыынабын.*

*Иллээх Таптал Оботтон
Ийэ Дьоло ол Онтон
Иэйшим ийэ алгыһыттан
Итэбэллим ийэ тылбыттан.*

Ийэбэ аныбын

Күн кэрэ сырдыгын
Ийэ сир дойдуга
Эн эрэ баар буолан.

Ис кутум иэйиллэн
Махталым тылларын
Ингэрбит үүккүнэн
Ийэбэр тапталбын.

Ийэккэм барахсан
Күндүттэн күндүгүн
Итиигин сырабын
Обоһор биэрэбин.

Иитиллэн улаатан
Атахпар туруоран
Инники дьылбабар
Дьол суолун түстүүгүн.

Ийэни киэнг туттан
Уруйдаанг үйэтин
Ийэбит илиитин
Сылааһын өйдүөбүг.

Илгэмнээх алааһын
Олорбут өтөбүн
Истинник сыаналаан
Дьоллоохпут дэтиэбинг.

Хабарова Анна Степановна – Айталыына Куо Нам улууһа

ИЙЭ

Ийэни санаабат буолуохха сатаммат...

*Күн сиригэр күндүттэн-күндү,
Истин-иһирэх санаалаах
Кини эрэ, олохпун онгула.*

*Ийэ баар буолан,
Тулабыт сырдык,
Тулабыт ыраас
Сардангалы сандаарар.*

*Ийэ олоххо баарыгар,
Махтал тылын аныахха.
Ис сүрэхтэн ийэммит
Истин тылы этиэххэ.*

*Ийэ үтүө сыһыана
Сүрэбин сылааһар.
Итиинэн илгийэ
Санааны көтөбөр.*

*Ийэлээх буоламмыт
Олох очурдарын туоруубут.
Сүбэ-ама ыламмыт
Кэскиллээби түстүүбүт.*

*Ийэ баар буолан,
Дьолунан тыынабыт.
Үөрүүнү үллэстэн,
Махтаньябын Ийэбэ.*

*Биирдэ кэлэр олоххо,
Ийэ буолар үөрүүнү
Билэн -көрөн барыы
Бу дьол, дьол, дьол.*

*Күн сирин көрдөрбүт
Күндү күбэй ийэбитин
Кууһан ылан истинник
Махтаньябын Киниэхэ.*

ИЙЭМ МИЭНЭ

*Ийэм миэнэ сын-сырдык
Эйбэстэй мичээрдээх,
Ун-унун суһуохтаах,
Хан-хара харахтаах.*

*Набыл намыын куолаһа
Сылааһынан илгийэр,
Нарын- намчы илиштэ
Имэрийэр истинник.*

*Ийэм таптаан ааттыыра
Кулгаахчааммар иһиллэр,
Симик нарын көрүүтэ
Сүрэхчээммэр инпиттэр.*

*Ийэм миэнэ мааныта-
Кынтабаркаан хатынгым,
Кэрэхсэнэр Далбар Хотун
Күндү киһим, күн ийэм.*

Харайданова Ирина Ивановна
– Сэгэлдыйэ Чээлэй
Кириэс Халдыаайы, Томпо

Истий, ийээ

*Сыһар-албаһыыр күннэрбэр
Ийээ, биллэн ааһыый.
Ибир ардах тыаһыгар
Иһиллэн ылыый куолаһыг...
Бу халлаан, бу сир,
Бу айылба- барыта Эн.
Эн сылаас түһэххэр
Бигэнэ түһэн ыларбын,
Иэдэспин иэдэскэр таарыйан
Үс дойду тыыныттан
Ингэриэнг талангыг
Хаһан да уостубат кыымы.
Ийээ, мин харабым уута
Сүүрэр быыстала суох
Олох илимгээр иилистэн,
Бутуурдаах санааларбар
Биир харданы булбакка...
Ийээ, атаах кыһыг эмискэ
Мэник тыалга сөрөнөн
Күөх кытылбар түһэрдим
Ким да көрбөтөх, билбэтэх*

*Оллурдаах ылыгыг,
Ким да үйэтигэр истибэтэх
Кыталык иэйэр ырыатыг...
Сыһар, албаһыыр күннэрбэр
Аттыбар эн тыыныг арчылыыр,
Мин күүспүн иитэр
Ураты салгыггыг билэбин.
Бу күн тахсыыта-
Эн эрэлиг сарыала.
Тохтуу түһүүй, ийээ,
Имэрийэн ылыым
Имигэсчэй тарбаххыг,
Сылаанныйа уулабыг
Сырдык иэйиигэр.
Салгыг куннар ингэрдиг
Суппэт-оспот, симэлийбэт
Сарсыардаагы сииккэ сууламмыг
Сырдыктан сырдык
Сирдээби таптал күүһүг,
Олох дьолун үөрүүтүг.*

28.07.2019 с

Ийэбэр

*Сарсыарда уһуктан турарбар
Суохтуубун ынгыраар саҥабын,
Күнүһүн көрдүүргэ дылыбын
Сылааһынан көрөр хараххын.*

*Киэһэтин күүтэргэ дылыбын
Хаһан киирэн сыллаан ыларгын,
Эн ыраас мөссөөнүн, ийэккээм,
Харана түүннэри сырдатар.*

*Ийэбэр тапталым сылааһын--
Сибэкки дьөрбөтүн киллэриэм,
Үдэттэн чэрдийбит илигин
Күһүҥнү сыа хаарынан суулуом.*

*Кыһыҥгы күннэргэ, ийэккээм,
Мунчаарбыт бэйэбин мин кууһуом.
Тулабар сулустары ыһан
Курутуйуу санаатын кыйдыам.*

*Сааскы таммахтары хомуйан
Дьэп-дьэнкир ытарҕанан симизэм,
Күн ыспыт кыырпабын тийэммин
Дьэрэкээн былаат өрөн бэлэхтиэм.*

90- с сыллар.

**Ющенко Анастасия Федотовна – Алгыстаана
Покровской куорат, Ханалас улууһа**

Ийэбэр.

*Минньигэс түүлбэр көстөбүн,
Ийэкээм сырдыктык мичээрэн,
Оргууйдук илиибин ылангын
Сылаастык нарыннык тутабын.*

*Санньыйа ахтыбыт санаабар,
Сылаастык уураангын ылбытын,
Соһуйан уһуктан кэлэммин,
Соботох сытабын ороммор.*

*Суохтуубун ийэбин эйишгин,
Иһирэх истинг мөссүүнгүн,
Оҕолуу атаахтаан ылыхпын,
Олохтон барбытын ыраатта.*

*Сырдыгы үтүөнү аҕалан
Аттыбар көстөбүн куруутун
Сүрэхлэр бааргыттан астына,
Дуохуйа өрүтэ тыынабын.*

Ийэ

*Ийэ диэн саамай кэрэ,
Ийэ эйэбэс сыһыана,
Ийэттэн күн сирэ күндүтэ,
Ийэлиин эрэллээх эбиһипит.*

*Күн курдук саныбыт кинини,
Көмүскүүр харыстыах эбиһипит,
Күттэри түүттэри күүттэрин,
Киэнг уһун толкуйун.*

*Тапталбыт түстэнэр киниттэн,
Тарбабын сылааһын куусахтыгыр
Тулуйар кырачаан оҕотун
Туоххаһыйа долгуйа айманар.*

*Дьолу үтүөнү баҕаран,
Дьоһун киһи буолуобун
Дьулуурдаах истинг сыһыанын,
Дьонго сэргэбэ биллиэхтин.*

И Ү И Н Э Э Б И Т Э

<i>Кишии тыл</i>	3
<i>Федорова Саргылана Семеновна – Саргылана Сайын</i>	6
<i>Петрова Татьяна Михайловна – Мойуу Кыыһа</i>	7
<i>Андреев Егор Ксенофонтович – Хоһуунай</i>	8
<i>Андросова Наталия Егоровна – Күбэйэ</i>	11
<i>Атласова Лариса Петровна – Алыптаах</i>	12
<i>Бурцева Антонина Романовна – Далаһа</i>	13
<i>Баишева Марелла Афанасьевна – Сайдыына</i>	14
<i>Бурцева Светлана Михайловна – Суугунай Чараана</i>	16
<i>Васильев Илья Афанасьевич – Ылдьаа Хоточчу</i>	17
<i>Васильева Зинаида Иннокентьевна – Сыралы</i>	18
<i>Данилова Зоя Никандровна – Кэкэрдэ</i>	19
<i>Евсеева Каджана Николаевна – Чэлгийэ</i>	21
<i>Егорова Валентина Егоровна – Дойдууна</i>	22
<i>Егорова Галина Ивановна – Эбэ Кыыһа</i>	24
<i>Жулева Александра Семеновна – Суһума</i>	26
<i>Иванова Галина Никитична – Айтыына</i>	27
<i>Иванова Зинаида Семеновна</i>	29
<i>Иванова Степанида Николаевна – Санаара</i>	31
<i>Лугинов Борис Степанович – Борис Борогонский</i>	32
<i>Михайлова Софья Семеновна</i>	34
<i>Никифоров Егор Егорович – Басхаай</i>	37
<i>Николаева Инна Николаевна</i>	38
<i>Омукова Ирина Петровна – Күндүлүүнэ</i>	39
<i>Попова Елизавета Михайловна</i>	40
<i>Попова Елизавета Семеновна – Бааттаах Кырата</i>	41
<i>Потапова Татьяна Иннокентьевна – Татыйык Мыла</i>	42
<i>Прокопьева Вера Николаевна – Итэбэл</i>	43
<i>Прокопьева Сара Васильевна – Мичилинэ</i>	44
<i>Сергеева Наталья Егоровна – Аана Кыыһа</i>	45
<i>Сивцева Елена Яковлевна – Елена – Талбаана</i>	47
<i>Сидорова Розалия Ефимовна – Ымыгычаана</i>	48
<i>Старостина Зоя Ильинична – Кичэкэ</i>	49
<i>Сутакова Нина Семеновна – Айылбаана</i>	51
<i>Уйбаныап Ньукулай Ньукулаайабыс – Хоро Холлой</i>	52
<i>Хабарова Анна Степановна – Айтальына Куо</i>	54
<i>Харайданова Ирина Ивановна – Сэгэлдьийэ Чээлэй</i>	56
<i>Юценко Анастасия Федотовна – Алгыстаана</i>	58

Литературно-художественное издание
Мама - солнце

Составитель

*Петрова Татьяна Михайловна- Мойуу кыһа, Федорова
Саргылана Семеновна- Саргылана Сайын
На якутском языке*

Уус - уран таһаары

Ийэбит күн тэнэ киһибит

Хомуйан онордулар:

*Петрова Татьяна Михайловна - Мойуу Кыһа
Федорова Саргылана Семеновна- Саргылана Сайын*

Литературный редактор

С.С.Федорова - Саргылана Сайын

Көмнүүтүргэ танна

А.Заболоцкай

Подписана печать

Формат 60×84/16 Усл.печ.л.3.75

Гарнитура Times. Тираж 100 заказ №2997

*Отпечатано с готовых оригинал-макетов
в типографии ООО «Компания Дани-Алмас»*